

Arno Roelofs

De
psychologie
van acupunctuur

De alchemie in jezelf



Uitgeverij Ankh-Hermes bv – Deventer

Illustraties en bewerkte foto's: Arno Roelofs

Omslag: Foto-art door Arno Roelofs. De mandala is een waterklankbeeld afkomstig uit het boek *Water Klank Beelden, de geometrie van geluid* van Robert Boermann, zie www.waterklankbeelden.nl

De afbeelding 'De Ingrediënten' is een bewerking van een foto van Irene Sormani Visser. Een foto van een masker gemaakt in Venetië.

Vertaling vanuit het Engels van de 'Immortal Sisters' door Zelda Hall.

Met dank aan het Jungiaans Instituut (www.jungiaansinstituut.nl) in Nijmegen, waar ik met heel veel plezier mijn opleiding tot analytisch therapeut heb gevolgd.

CIP-gegevens

ISBN: 978 90 202 04186

NUR: 770 / 861

Trefwoord: acupunctuur

© 2010 Uitgeverij Ankh-Hermes bv, Deventer

Uit deze uitgave mag uitsluitend iets verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm, opnamen, of op welke andere wijze ook, hetzij chemisch, elektronisch of mechanisch, na voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Any part of this book may only be reproduced, stored in a retrieval system and/or transmitted in any form, by print, photoprint, microfilm, recording, or other means, chemical, electronic or mechanical, with the written permission of the publisher.

Inhoud

Voorwoord 7

 Inleiding 9



De ingrediënten 13

 1. Licht en Donker 15

 2. Vuur en Water 24

 3. Hun en Po 35



Transformatie 45

 4. De Vijf Geesten 47

 5. Trigrammen 58

 6. De Profundis 67

 7. Witwassen 76

 8. Jing 86

 9. De Drie Schatten 97

 10. Metaal 117

 11. Het vat 125

 12. Druk op de ketel 135

 13. Coagulatie van de psychologie 150



Het opus 171



14. Verhitting 173



15. De Hemelbanen 181



16. Het Licht van de Gouden Bloem 206



17. Omkering 217

Noten 239

Bibliografie 245

Voorwoord

De psychologie van acupunctuur gaat over de afwisseling van de tegenstellingen in ons leven en hoe we daarmee omgaan. Water en vuur zijn synoniemen voor yin en yang, ze vormen de basis van onze psyche. Jung noemt ze archetypen. Water staat voor rust, introversie, maar ook voor zwaarte. Vuur staat voor activiteit, extraversie, maar ook voor onrust. Het een kan niet zonder het ander. We spelen allemaal dagelijks met water en vuur, ik ook. Soms moet ik mijn enthousiasme temperen en de rust in me toelaten die nodig is om tot mezelf te komen. De andere keer laat ik het vuur van blijheid opwellen om de zwaarte van het leven te verlichten. Steeds weer moeten we water en vuur opnieuw doseren. Op deze manier heb ik dit boek geschreven, door met de beelden van de alchemie en acupunctuur te spelen. Door yin en yang, de elementen en andere beelden uit de acupunctuur en de alchemie in onszelf te beleven probeer ik hun betekenis duidelijk te maken.

Als acupuncturist en Jungiaans analytisch therapeut heeft de psychologische kant van acupunctuur me altijd geïnteresseerd. De oude Chinezen kenden geen psychologie zoals wij die nu kennen, maar door hun beeldend vermogen waren ze wel in staat uit te drukken wat zich diep in de psyche bevindt. Dat is waar de psychologie van Jung zich ook mee bezighoudt: het vermogen van de psyche zich in beelden uit te drukken. De Jungiaanse psychologie ziet beelden als taal van de ziel. Door deze beelden te beleven worden we ons bewust van processen die zich diep in ons afspelen. Zij vertellen ons wie we zijn en wat onze bestemming is.

Onze kennis van de psyche staat nog in de kinderschoenen. Carl G. Jung zag de westerse alchemie als een poging van de middeleeuwse mens zijn psyche tot uitdrukking te brengen. Het alchemistisch produceren van goud is een metafoor voor de zoektocht naar 'het Zelf', onze diepste kern. Hij noemde dit 'individuatie'. Doordat de mens toen de psyche nog niet concreet kon definiëren, deed hij dat symbolisch. Daarvoor maakte hij gebruik van een symbolentaal: de alchemie. Ook nu zijn we nog steeds afhankelijk

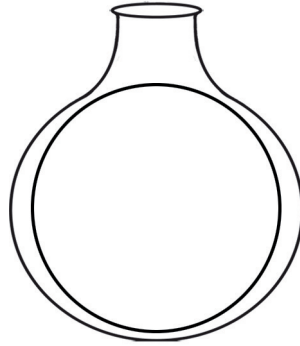
van symbolen die onze psyche produceert. Onze beleving kan zich beter door symboliek dan door theoretische kennis uitdrukken. Het is de beleving van een boek dat of een film die ons raakt. Verhalen zijn vaak de drager van wat zich in onze eigen psyche afspeelt.

De Chinese alchemie voert nog veel verder terug en legde al vierduizend jaar geleden de basis voor acupunctuur. Haar beeldende taal vertelt hoe acupunctuur werkt, zowel lichamelijk als geestelijk. Omdat zij aan beide ten grondslag ligt, vormt alchemie de bindende factor tussen acupunctuur en de (Jungiaanse) psychologie.

In *De psychologie van acupunctuur* zal ik aan de hand van Chinese en westerse alchemie de psychologie van acupunctuur verduidelijken. Zij handelen beide over het functioneren van lichaam en geest van de mens en (zijn) natuur. Door acupunctuur in het daglicht van alchemie en haar psychologie te zien, zal de werking ervan steeds duidelijker worden.

Dit boek bestaat uit drie delen. Het eerste deel beschrijft hoe we yin en yang in de psyche herkennen. Het tweede deel gaat over de invloed van acupunctuur op de psyche. Het derde deel voert verder dan de acupunctuur en handelt over de spirituele betekenis van yin en yang en de Chinese alchemie. Op deze manier hoop ik een volledig beeld te geven van de werking van de Chinese alchemie en acupunctuur op de psyche. Ik wens je veel leesplezier toe.

Arno Roelofs



Inleiding

Het vat is nog leeg en moet nog gevuld worden met ingrediënten voordat we met het alchemistisch proces kunnen beginnen. De ingrediënten zijn complementair, maar zullen zodanig op elkaar inwerken dat ze transformeren tot een derde factor. Alles wat we in ons leven doen is gebaseerd op alchemie. Het schrijven van dit boek is als een alchemistisch opus. De twee ingrediënten die ik hierbij heb gebruikt zijn mijn belevingen en de bestaande teksten over alchemie. Tijdens het schrijven merkte ik dat de verschillende onderdelen tijd nodig hadden om te rijpen. Verschillende ideeën werkten op elkaar in. Ze losten in elkaar op, vermengden of verschroelden elkaar juist en stootten elkaar af. Uiteindelijk ontstond langzamerhand een vorm, die zich verdichtte tot dit boek.

Voordat ik dieper op de Chinese alchemie inga, wil ik een korte omschrijving, voor zover mogelijk geven van haar oorsprong en van de stromingen die haar beïnvloed hebben.¹

Alchemie vinden we over de hele wereld, in alle culturen terug. De meesten van ons kennen de alchemist alleen maar als een zonderlinge figuur uit de middeleeuwen, die er in zijn laboratorium op uit was zichzelf te verrijken door goud te maken. Het is Jung geweest die de duistere teksten van



de alchemisten opnieuw uit het stof heeft gehaald en liet zien dat ze in feite de psychologie van de mens beschreven. Ons psychisch functioneren wordt in de alchemie in een beeldentaal uitgedrukt. We gebruiken deze beelden nog steeds in onze alledaagse uitdrukkingen: 'branden van verlangen'; 'ik voel me uitgeblust'; 'druk op iemand uitoefenen'; 'een probleem oplossen'; 'ik moet het even laten bezinken'. Dit zijn allemaal uitdrukkingen die verwijzen naar 'de chemie van de psyche'.

De alchemie van de Chinese traditie lijkt in eerste instantie te verschillen van de westerse. Toch zijn beide op zoek naar iets kostbaars. De westerse alchemie noemt dit 'het goud', terwijl de Chinese alchemist naar 'het onsterfelijkheidselixer' zoekt. Ze gebruiken beide de elementen water en vuur als tegenstellingen die met elkaar verenigd moeten worden. Yin en yang zijn de bekende Chinese termen van deze tegenstelling.

De alchemie is niet alleen van toepassing op de mens, maar handelt over de universele kunst van de tegenstellingen, die uiteindelijk met elkaar verenigd moeten worden om een nieuwe derde factor te verkrijgen. Deze synthese tussen de tegenstellingen is weer het begin van een nieuwe cyclus. Waar we ook ter wereld of in de kosmos kijken, het gaat altijd om het op elkaar inwerken van tegengestelde factoren. Of het nu gaat om chemische stoffen, of om emoties of ideeën, eerst moet er strijd plaatsvinden om tot een compromis te komen. De alchemie gaat over deze strijd tussen de opposities. Ze beschrijft het proces van onze evolutie en bewustwording.

In dit boek laat ik zien dat ook de Chinese alchemie de weg wijst naar bewustwording en groei. Zij beschrijft niet alleen een psychische, maar ook een geestelijke ontwikkeling. Ik zal de verschillende fasen en inzichten van de Chinese alchemie uitleggen en zoveel mogelijk verduidelijken, zodat we de alchemie van ons eigen leven beter kunnen herkennen.

De Chinese alchemie is nauw verbonden met het taoïsme, zo nauw dat er bijna geen onderscheid bestaat tussen deze twee. Het taoïsme is de leer van 'tao', de allesdoordringende energie van het leven. Als we naar de ontwikkeling van het taoïsme kijken, zien we dat dit weer voortkomt uit een soort Chinees sjamanisme, stammend uit de tijd dat de mens de natuur nog als een onderdeel van zichzelf zag. Het sjamanisme bestond uit verschillende rituelen en mythen. Deze verbondenheid met de natuur heeft ervoor gezorgd dat het taoïsme zich richt op de oorsprong van mens, natuur en schepping. Het ontstaan van het taoïsme ligt ver terug. We kunnen de sporen door middel van opgravingen al in de derde eeuw voor Christus traceren.



Het confucianisme, dat het taoïsme beïnvloed heeft, is een leer die zijn oorsprong vindt in de denker Confucius (geboren 551 v.C.). Het confucianisme is meer filosofisch en was in eerste instantie alleen voorbestemd voor de hogere adel. Het erkende niet het individu en zijn persoonlijke vrijheid, alles werd geregeld vanuit het feodale stelsel volgens de vaststaande hiërarchie met de Gele Keizer aan het hoofd. Het taoïsme lag dicht bij het volk. Deze twee ontmoeten elkaar pas in de zesde eeuw, dan wordt Confucius ingelijfd in de zogenaamde taoïstische canon. De oorspronkelijke mythen worden geleidelijk vervangen door het veel abstractere systeem van de *I Tjing*. Op dat moment verschijnt ook de interesse voor het maken van een onsterfelijke elixer, en duikt de Chinese alchemie op.

Een derde stroming die samen met het taoïsme en het confucianisme de leer van China bepaalt is het ‘zenboeddhisme’. Het zenboeddhisme is een stroming binnen het boeddhisme zelf die zich afzet tegen de pracht en praal van die leer. Zij zoekt naar de eenvoud en oorsprong van het leven en heeft daarmee het taoïsme sterk beïnvloed. Rond de twaalfde eeuw hebben deze drie leren zich met elkaar vermengd en beïnvloeden daardoor alle drie de Chinese alchemie.

De geschriften die de alchemie hebben beïnvloed en die ik hier zal gebruiken zijn ook onder te verdelen in drie groepen. Allereerst de *I Tjing*. Door haar abstractie behoort ze het confucianisme toe. Vóór de zesde eeuw zijn er geen verwijzingen naar de connectie tussen de *I Tjing* en het taoïsme.

Het boek *Tao Te Tjing* bestaat uit zeer oude taoïstische teksten, dat pas werkelijk vorm kreeg in de derde eeuw voor Christus. De legende vertelt dat het geschreven is door Lao Tse, de oude meester uit de zesde eeuw voor Christus, maar het is meer een verzameling van al eerder bestaande teksten.

Het derde belangrijke boek dat rechtstreeks over de alchemie spreekt, heet *Can Tong Qi*. Het zegt dat de *I Tjing* de ingrediënten van de alchemie beschrijft en de *Tao Te Tjing* het voeden van onze innerlijke aard, of hoe we zuiver en deugdzaam kunnen leven. De *Can Tong Qi* zelf gaat over de verhittingsfasen in de alchemie en maakt daarbij vooral gebruik van de *I Tjing*. Ik zal ze alle drie regelmatig aanhalen.

Er zijn nog veel meer teksten bekend en vertaald. Een van die teksten heet ‘Onsterfelijke zusters’ en is geschreven door een vrouwelijke taoïst: Sun Bu-er. Zij beschrijft het hele proces van het maken van het onsterfelijke elixer in een raadselachtige en beeldende taal. Ik gebruik deze teksten pas in het laatste hoofdstuk. Doordat ik in de hoofdstukken daarvoor

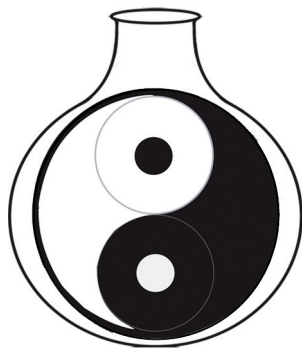


de alchemistische beelden behandel en uitleg, zal de tekst iets van haar raadselachtigheid verliezen.

De Chinese alchemie heeft de geneeswijze in China sterk beïnvloed. De acupunctuur, al een paar duizend jaar oud, is gebaseerd op deze alchemistische visie. Dat is de reden waarom ik als acupuncturist en als Jungiaans analytisch therapeut gefascineerd ben geraakt door haar beeldentaal. De acupunctuur heeft mij geholpen de psychologie van de Chinese alchemie te begrijpen. Ik hoop met dit boek de werking van de Chinese alchemie in lichaam en geest te verduidelijken; hoe ze deze twee als eenheid ziet die elkaar ondersteunen en afwisselen zoals de dag en de nacht.



De
ingrediënten



1. Licht en Donker

*Eén
bracht voort twee
twee bracht voort drie
drie bracht voort de tienduizend dingen*
TAO TE TJING

Het licht schijnt oranje-rood door je oogleden op het moment dat je wakker wordt, langzaam glijdt de slaap van je af en je wordt je bewust van de omgeving ... We kennen allemaal deze beleving. Soms worden we langzaam wakker, andere keren gewekt door de wekker. Soms ben je nog doodmoe en herinnert de smaak in je mond je aan de vorige avond. De andere keer voel je je geheel verkwikt na een diepe nachtrust. Slapen en weer wakker worden is zo gewoon dat we er niet meer bij stilstaan. Het is de afwisseling van dag en nacht die ons steeds weer laat slapen en op doet staan.

We realiseren ons niet altijd dat dit ineengrijpen van licht en donker de basis van ons leven vormt.

Laten we ons eens terugtrekken uit het rumoerige bestaan en voorstellen dat we ergens in een glooiend landschap staan. In de verte liggen hoge



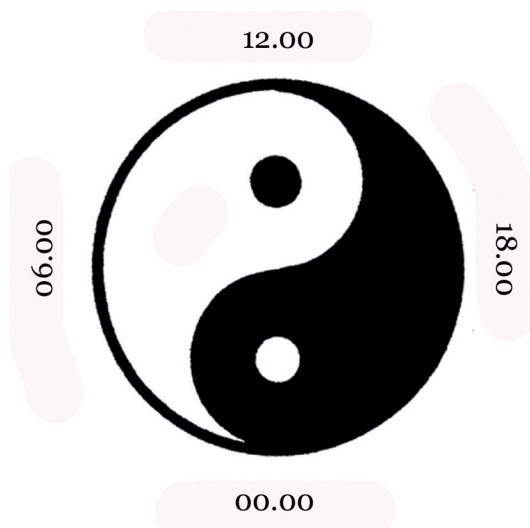
bergen. Een rivier stroomt als een zilver lint door de groen golvende velden beneden ons. Om ons heen staan bomen en struiken waarin de wind ruist en vogels kwetteren. De zon staat eerst hoog aan de hemel om langzaam maar zeker naar de einder te zakken en in een wild spel van geel, rood en violet licht onder te gaan. Dan wordt het stil. De vogels zwijgen en de wind gaat liggen. Het wordt steeds donkerder en in de koelte van de duistere avond beginnen krekels hun zoemend gezang.

De verandering van sfeer bij deze overgang van licht naar donker tekenet het verschil tussen deze twee. Niet alleen de dag-nacht wisseling, maar ook de wisseling van licht en donker gedurende het etmaal roept verschillende impressies en sferen op. Een zonnige dag geeft een heel ander gevoel dan een bewolkte regenachtige dag. De zon die verdwijnt achter de wolken en de schaduw van de bomen geven een constante verandering van sferen en beelden. De volle maan die zich spiegelt in het donkere meer roept een heel andere sfeer op dan de maanloze heldere sterrennacht.

Het spel van licht en donker beïnvloedt ons continue, vaak zonder dat we het weten. Een kunstenaar als Rembrandt is er bekend mee geworden. Het is juist het spel van licht en donker in zijn schilderijen dat deze zo boeiend maken.

De bovenstaande Chinese tekst uit de *Tao Te Tjing* beschrijft een tweehed die uit eenheid ontstaat. De tekst gaat verder met: *De tienduizend dingen keren de rug naar het donkere (yin) en klemmen zich vast aan het lichte (yang).*¹ Het licht en de dag zijn synoniemen voor yang, donker en de nacht synoniemen voor yin.

Wat zijn de energieën van yin en yang? Ik zal dit uitleggen aan de hand van de manier waarop we licht en donker ervaren. De vroegere, meer natuurgebonden mens beleefde de dag totaal anders dan de nacht. Iedere nacht, als het donker werd, kwamen er vreemde geesten tevoorschijn die ons bevalen hen te eerbiedigen. Zij verdwenen weer bij het ochtendgloren. Ik herinner me dat ik als jong jongetje heel bang was in het donker. Ik had het idee dat ik vanuit het donker door van alles gegrepen kon worden. Ik voelde me bedreigd door het onzichtbare. Ik durfde niet met mijn hoofd boven de dekens in het donker te kijken. Ik was bang van alles te zien wat er niet was. Overdag was die angst er niet. Op de dag hebben we controle over de dingen omdat we ze zien. We spelen een actieve rol en werken voor ons levensonderhoud. In de nacht komen we tot rust en moeten andere zintuigen gebruiken dan onze ogen. Het lijkt wel of we dan geluiden duidelijker horen. Dingen kunnen ons kippenvol bezorgen. We zien schaduwen in het donker die er niet zijn. Het donker vraagt ons een zesde zintuig



1.1 Het tai chi-symbool laat zien hoe yin (zwart) en yang (wit) gedurende een etmaal elkaar afwisselen

te gebruiken dat als een radar de omgeving aftast. We moeten ons oriënteren als een vleermuis in het donker.

Yang, synoniem aan licht, is de actieve energie die we gedurende de dag gebruiken. Het is onze bewuste controle. Yang is het licht van het bewustzijn, dat dempt als het nacht wordt. Het lijkt er dan op alsof we in een andere wereld terecht komen, waar andere wetten gelden. Yin, synoniem aan donker, is de energie van rust en introversie. We bouwen yinenergie op als we liggen en slapen. Ook meditatie verhoogt yin. Yinenergie is in tegenstelling tot die van yang naar binnen gericht. We moeten dan andere zintuigen gebruiken om ons te oriënteren.

Ga eens liggen en sluit even de ogen. Het dichtdoen van de ogen zorgt ervoor dat onze hersenen en ons bewustzijn minder geprikkeld worden. We sluiten het licht even buiten om de donkere wereld te verkennen. Hoe is dat zo, om even te liggen en even geen plichten te hebben? Laat dit gevoel maar op je inwerken. Misschien voel je nog wat onrust van daarvoor. Richt nu de ademhaling naar de buik, door deze bij de inademing uit te zetten en bij de uitademing weer te ontspannen. Je zult merken dat je na een paar maal ademen een gevoel van rust krijgt. De onrust van daarvoor wordt minder en het lijkt alsof je in je lichaam zakt en afdaalt in een andere wereld. Dit is de wereld van yin. De onrust die je eerst voelde is yang, de rust die je nu voelt is yin. Het is goed om dit dagelijks vijf tot tien minuten te doen, vooral in de namiddag wanneer yang in kracht afneemt en yin toeneemt. Het



bovenstaande tai chi-symbool laat zien hoe yang in de loop van de dag opbouwt en 's nachts afneemt, terwijl yin dan juist toeneemt.

Er zijn veel verhalen waarin de hoofdpersoon zich ineens in een andere wereld bevindt. Daar blijkt dan alles mogelijk te zijn wat normaal niet mogelijk is. Wonderland, Oz, Narnia, allemaal werelden die zich buiten, of moeten we zeggen achter de alledaagse wereld bevinden. Een wereld zoals die van vrouw Holle die zich onderin de put bevindt.

Jung noemde deze andere wereld 'het onbewuste'. Het is de wereld van onze beleving, die in veel opzichten tegengesteld is aan onze bewuste wereld. Het is een plek waarin we gedurende de nacht afdalen en waar onze dromen vandaan komen.



1.2 Alice in Wonderland, the Chronicles of Narnia, the Wizard of Oz (the Wiz), Pan's Labyrinth, allemaal voorbeelden waarin de hoofdpersoon in een andere wereld terechtkomt.

Dit gebeurt ook in de psyche van de mens. Licht en donker wisselen elkaar af. Het ene moment voel je je blij en gelukkig, het andere wat zwaarder en donkerder.

Het bewuste deel van onze psyche is het deel waarin we controle hebben. Gedurende de dag zijn we yang en licht; ons denkvermogen werkt als een spotlight dat de dingen focust en kadert. Zo menen we beheersing te hebben over ons leven. Totdat er iets onverklaarbaars gebeurt en we plotseling overvallen worden door een onaangename stemming. Dit is de wereld van het onbewuste. Deze is yin en donker. We vallen in de put van vrouw Holle en moeten ineens allemaal opdrachten uitvoeren waarvan we het nut niet inzien. Alles is ineens anders, er gelden hier andere wetten. Plotseling worden we door geesten bedreigd en moeten we gebruikmaken van andere zintuigen.

De tekst uit de *Tao Te Tjing: De tienduizend dingen keren de rug naar het donkere (yin) en klemmen zich vast aan het lichte (yang)* wijst op de behoefte ons vast te klampen aan het zichtbare dat door ons denken te be-



vatten is. Het donkere ligt achter ons en is iets dat ons kan overvallen zonder dat we het zien aankomen. Dat is het onbewuste.

Het oude Chinese boek de *I Tjing*, *het boek der verandering* beschrijft dit samenspel van licht en donker, in 64 zogenaamde hexagrammen. Een hexagram bestaat uit zes lichte yang- en/of donkere yinlijnen. De woorden yin en yang werden in de oudere versies van de *I Tjing* nooit gebruikt, maar werden door een open en een gesloten lijn aangegeven.



1.3 Open lijn (yin) Donker



Gesloten lijn (yang) Licht

Hemel en Aarde

Ook in het christelijke scheppingsverhaal worden licht en donker als eerste voortgebracht. In Genesis blijkt de aarde in den beginne nog woest en ledig en in duisternis gehuld tot God de befaamde woorden spreekt: 'Er zij licht.' Daarna maakt God een scheiding tussen licht en duisternis. Het ene noemt hij dag, het andere nacht. Licht en donker zijn geschapen.

De Griekse mythologie kent een ander scheppingsverhaal waarin de duisternis of chaos een zilveren reuzenei voortbrengt. De slang Ophion kronkelde zich zevenmaal om dit universele ei heen zodat die in twee delen splitste: de hemel en de aarde.²



1.4

De 64 hexagrammen zijn ieder afzonderlijk opgebouwd uit twee zogenaamde trigrammen. In totaal zijn er acht trigrammen. Een trigram be-



staat uit drie yin- en/of yanglijnen. Het trigram dat uit drie yin-lijnen bestaat wordt 'Aarde' genoemd, het trigram dat uit drie yanglijnen bestaat 'Hemel'. Hemel wordt door de Chinezen boven geplaatst, Aarde beneden.

De Hemel hoort bij het licht, bestaat uit drie lichte of yanglijnen, de Aarde uit drie donkere of yinlijnen. De Hemel hoort bij ons bewustzijn, de Aarde bij het onbewuste. De Aarde wordt zowel in de Chinese als in de westerse alchemie gezien als de moeder waaruit alles geboren wordt. Zij is de baarmoeder. De Hemel is als pure yang het actieve, snelle en harde, de Aarde als pure yin het passieve, geduldige, meeverende en zachte.

Yin	Yang
Donker	Licht
Moeder	Vader
Eros	Logos
Zacht	Hard
Rust	Actie
Onbewust	Bewust
Nacht	Dag
Beneden	Boven
Binnen	Buiten
Zijn	Doen
Samengebald	Expansief
Verborgen	Manifest
Eindigen	Beginnen
Overgave	Controle
Afwachten	Initiatief
Vrouwelijk	Mannelijk

1.5

In de tabel (1.5) staat een aantal eigenschappen van yin en yang. Ik heb 'mannelijk' en 'vrouwelijk' expres onderaan gezet, omdat er nogal eens verwarring over bestaat. Wat wij mannelijk en vrouwelijk noemen komt tegenwoordig niet meer overeen met man en vrouw zijn. Zowel de man als de vrouw bezit beide eigenschappen. Ons lichaam is yang als we man zijn en yin als we vrouw zijn, maar onze psyche kan zowel yin als yang zijn, onafhankelijk van ons geslacht. Sterker nog, zij heeft zowel yin- als yangeigenschappen, maar neigt over het algemeen naar een overheersing van een



van beide. Het doel van de alchemie is, zoals verderop zal blijken, de yin en yang van onze psyche allebei evenveel te gebruiken.

De tegenstellingen uit de tabel hebben niets met goed en slecht te maken. Zij vullen elkaar aan en komen vaak uit elkaar voort. De wet die de basis van de *I Tjing* vormt wordt 'enantiodromia' genoemd. Deze houdt in dat een uiterste altijd in zijn tegendeel omslaat. Uiterst yin wordt yang en andersom. Licht wordt altijd donker en andersom. De cyclus van dag en nacht.

Archetypen

De trigrammen 'Hemel' en 'Aarde' worden in de Chinese geschriften respectievelijk 'Vader' en 'Moeder' genoemd. Jung stelde dat ieder mens het archetype van de Vader en van de Moeder in zich draagt. Archetypen zijn energieconstellaties die ten grondslag liggen aan de psyche van de mens. Jung noemt het gebied waaruit ze opereren 'het collectief onbewuste'. Deze archetypen zijn de aanzettende energieën die verantwoordelijk zijn voor het functioneren van de psyche. Onze instincten schijnen een link met hen te hebben. Zij drukken zich vooral uit via beelden. Beelden laten ons de archetypische energie beter beleven dan woorden. Door hun uitbeeldend vermogen zijn sprookjes en mythen bij uitstek geschikt om de verschillende archetypen van onze psyche uit te drukken. Om deze reden gebruikt de alchemie, zowel de Chinese als westerse, steeds andere synoniemen voor dezelfde begrippen. Door ze steeds weer via een ander beeld te beschrijven winnen ze aan betekenis. Zo worden ze een deel van ons, dat wil zeggen worden we ons er steeds bewuster van. Hoe bewuster we ons van een archetype zijn, des te beter we zijn energie of kracht kunnen kanaliseren.

Het archetype van de Vader en de Moeder zorgt ervoor dat wij als mensheid een vast beeld hebben van het vaderlijke en het moederlijke in de mens en natuur. In de volksmond wordt dit het 'moeder- en vaderinstinct' genoemd. Zowel de man als de vrouw heeft alle twee de archetypen en dus hun beide kenmerken in zich. Bij de een zal het moederlijke, bij de ander het vaderlijke meer overheersen.

Jung gebruikt voor het Moeder- en Vaderarchetype respectievelijk de Griekse termen 'Eros' en 'Logos'. Onder Logos verstaat hij de rede, het onderscheidende, voor Eros gebruikt hij het verbindende en volmaakte. Zo stelt hij dat Logos naar het volmaakte streeft en de Eros naar het volledige.



De trigrammen Hemel en Aarde zijn terug te voeren op deze Logos en Eros als Vader-Geest en Moeder-Aarde. Het trigram Hemel, dat voor het Vaderarchetype staat, heeft drie gesloten lijnen. Zij worden lichte lijnen genoemd. Het trigram Aarde, het Moederarchetype, heeft drie open of donkere lijnen. (1.4) Vader en Moeder zijn dus pure yang en pure yin.

In de Griekse mythologie zien we dat wanneer het Zilveren Ei zich in tweeën gesplitst heeft de Hemel de Aarde bevrucht. Zij worden dan Uranus en Gea genoemd, uit hun copulatie komen vele wezens voort.³

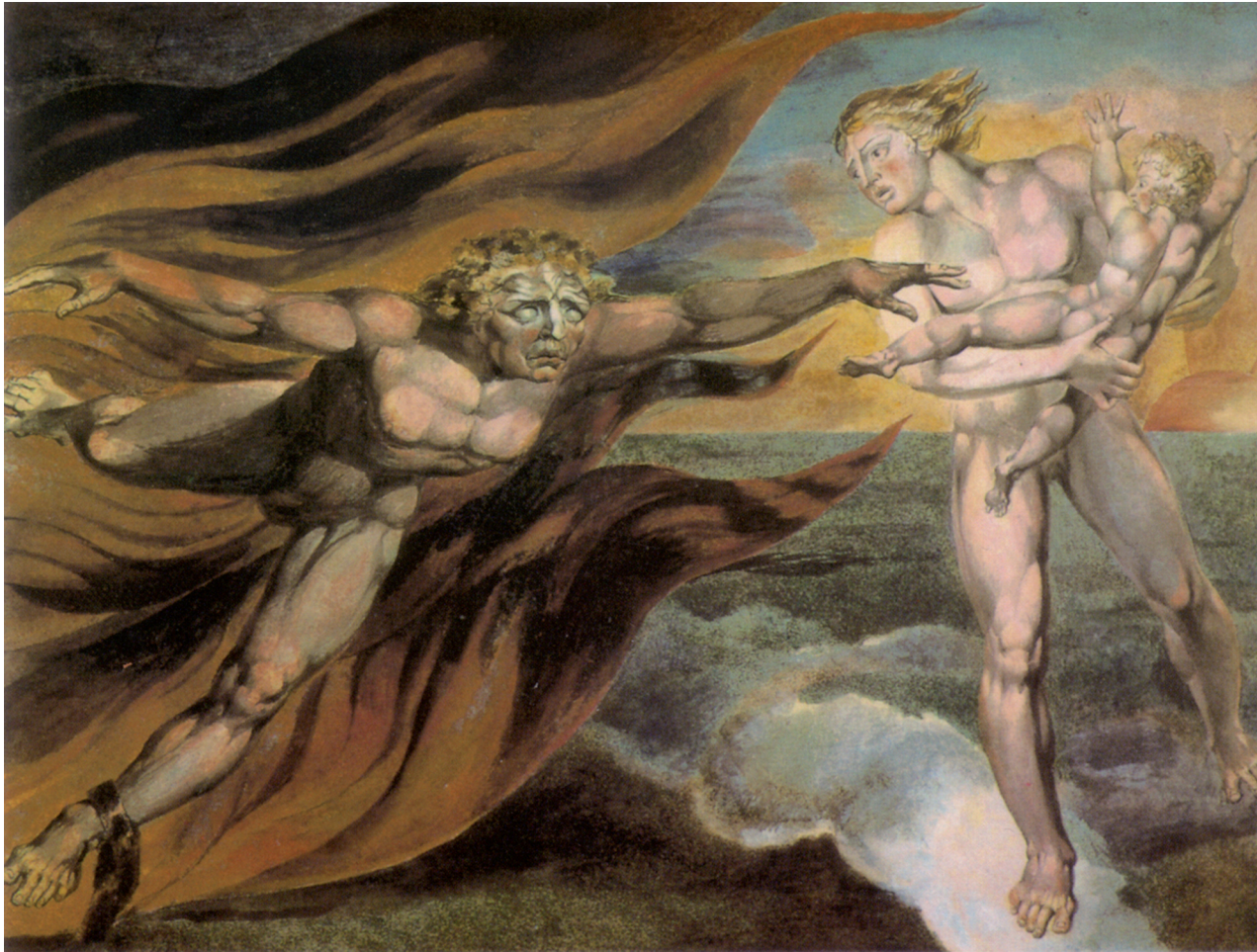
Hemel en Aarde vormen de twee oorspronkelijke en daardoor meest pure archetypen. Zij zijn yin en yang, en vormen de basis van alles. Hun kinderen zijn al niet meer puur yin of puur yang. Erich Neumann noemt het Vader- en Moederarchetype de oerarchetypen. Differentiatie van deze twee leidt tot meer individuele typen. Deze individuele archetypen zijn niet meer puur, maar een mengvorm van yin en yang.⁴ De Chinese alchemie kent nog zes andere trigrammen die elk nog aan de orde zullen komen.

Bewuste en Onbewuste

Hemel met de drie lichte lijnen en Aarde met de drie donkere lijnen vormen dus de twee oer-archetypen van dag en nacht, van licht en donker. In de Chinese alchemie worden ze dan ook gezien als de basis van het alchemistische kookproces. De Hemel is de Oven en de Aarde de Ketel waarin het elixer van onsterfelijkheid gebrouwen wordt.

De Oven en de Ketel zijn de basis van onze psyche, waarin het leven door het kookproces getransformeerd wordt. Zij zijn het lichte en donkere deel van de psyche, die in de psychologie het 'bewuste' en 'onbewuste' genoemd worden. Het trigram Hemel vertegenwoordigt het bewuste deel, Aarde het niet-bewuste deel van de psyche. Dit donkere niet-bewuste deel bezit de basis van het bewustzijn. Freud ziet dit donkere deel als een plek waarin verdrongen delen van de psyche zich bevinden. Jung zegt dat er hier naast verdrongen delen ook latente krachten opgeslagen liggen in de vorm van complexen en archetypen.

De Oven en de Ketel zijn de basis van het alchemistisch opus of werk, dat wordt voorgesteld als een kookproces. Het kookproces staat symbool voor ons leven en wordt gezien als een proces van verhitten en bevochtigen. De twee ingrediënten die daarvoor zorgen zijn Vuur en Water, die we nu gaan bekijken.



1.6 Schilderij van William Blake waarin hij het spel van licht en donker schildert: 'The good and evil angels struggling for possession of the child', 1795, Tate Gallery, Londen.